

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

(м. Дніпро, 30 квітня 2021 року)

**м. Дніпро
2021**

УДК 1+94(477)+ 821.161.2+ 811.111

С69

Рекомендовано до опублікування та поширення через Інтернет науково-методичною радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (протокол № __ від __.06.2021)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д.ю.н., професор, Заслужений юрист України Лариса НАЛИВАЙКО (голова), д.філос.н., професор Олексій ХАЛАПСІС (заступник голови), д.ю.н., доцент Вікторія САВІЩЕНКО, д.філос.н., професор Михайло МУРАШКІН, д.і.н., доцент Артур МАРГУЛОВ, к.і.н., доцент Ольга ГОЛОВІНА, к.і.н., доцент Олег ЛЕВІН, к.філол.н. Наталія ЛЕОНОВА, к.філол.н., доцент Вікторія РАЙЛЯНОВА.

С69 Соціально-гуманітарні виміри правової держави : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 30 квітня 2021 р.). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2021. 334 с.

Збірник містить матеріали однойменної науково-практичної конференції, у якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів і наукових установ України та зарубіжжя.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та в освітньому процесі спеціалізованих ЗВО.

Матеріали опубліковано у авторській редакції.

© Автори, 2021

© ДДУВС, 2021

Кобець Юлія Василівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних
інститутів та процесів
Прикарпатського національного
університету

імені Василя Стефаника,
Міщук Мар'яна Богданівна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних
інститутів та процесів
Прикарпатського національного
університету
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПАРЛАМЕНТСЬКА ОПОЗИЦІЯ ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: СТАТУС, ФУНКЦІЇ, МОДЕЛІ

Сутнісною ознакою представницького правління є існування різноманітних моделей організації взаємодії влади і опозиції в суспільстві. У сучасному світі, дефініція влади зазнала певних змін у трактуванні від спрощеного розуміння останньої через застосування санкцій, загрози покарання, позбавлення нагород, або ж обіцянки будь-яких благ, до її інтерпретації як такої, що спирається на більш результативні форми переконання, опори на досвід, практику та репутацію. Практично будь-яка влада зацікавлена в мінімальному прояві опозиційності тих чи інших суспільно-політичних сил по відношенню до неї. Методи ж, за допомогою яких вона намагається це забезпечити, залежать від типу політичного режиму.

В європейських державах при організації влади вагому роль відіграє і конструктивна опозиція. Стосунки влади та опозиції надають можливість суспільству побачити альтернативні шляхи його розвитку. При цьому опозиція може виступити потужним чинником тиску на владу з метою змусити її модернізувати політичні, соціальні та економічні відносини.

Необхідною умовою досягнення високого рівня демократичності політичної системи держави є, безперечно наявність сили, здатної запропонувати альтернативу розвитку. Таке завдання, значною мірою, покладається на опозицію, а її можливість відкрито артикулювати і висловлювати свої ідеї справляє позитивний вплив на функціонування всієї політичної системи.

Опозиція – це протидія, опір політичних сил держави, спрямованих проти існуючої влади... Опозиція становить іманентну характеристику суспільних відносин [11, с. 74]. В «Політологічному енциклопедичному словнику» опозиція визначається, як протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії [9, с. 428.].

Щодо класифікації, то в західній політичній науці переважає традиція, відповідно до якої, опозицію поділяють за принципом відповідності її цілей ключовим принципам конституційного ладу, а також за тими засобами, які використовуються нею та формами участі в політичному процесі. У такому контексті виокремлюють: системну і позасистемну позиції [14, с. 42].

Представники системної опозиції переконані в незмінності основ конституційного устрою держави, а встановлений в державі соціально-політичний порядок - прийнятним. Політична участь системної опозиції проявляється в таких формах, як: участь у виборах і різного роду дискусійних майданчиках, парламентська діяльність, робота в контрольно-ревізійних структурах і комітетах, що в свою чергу, дає змогу контролювати владу. Щодо позасистемної опозиції, то вона вважає за краще легальні форми політичної участі: критику влади в мас-медіа, організацію і проведення санкціонованих мітингів, ініціювання дискусій з приводу альтернативних шляхів розвитку країни.

Парламентська опозиція охоплює політичні групи чи парламентські фракції, які не беруть участі у формуванні уряду (зумовлено певними аргументованими причинами), критично відносяться до його програми та діяльності, розробляють власну програмну (альтернативу) з метою отримання влади у межах конституційних норм [5, с. 79].

Позапарламентська опозиція представлена політичними партіями, що висували своїх кандидатів, на парламентських виборах, але не потрапили до парламенту, а тому опір владі демонструють через мітинги, страйки, демонстрації. Силою, що впливає на владу може стати так звана інтегрована опозиція, а ступінь інтеграції є показником здатності будувати опозиційну коаліцію, яка зможе сформувати уряд в кризових умовах, чи після нових виборів.

Розвиток взаємовідносин влади та опозиції визначався історично та мав конкретно-історичний характер і особливості прояву в той чи інший період: ідея про опір владі розвивалася історично і політично в стародавні часи та отримала філософсько-етичне обґрунтування, в середньовіччі - релігійно-етичне, в новий час - раціональне та правове, в новітній період – плюралістичне.

Виконуючи контрольну роль, опозиція, як правило, звертає увагу на три специфічних об'єкта: дотримання встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами правил здійснення політико-адміністративно діяльності; дотримання встановлених вимог до якості послуг і відносин в політико-адміністративній сфері; виконання політиками і держслужбовцями певних правил, покладених на них законами [10, с. 35-48].

Якщо аналізувати інституціоналізацію опозиції, її вплив на законодавчий процес, то науковці виділяють такі головні моделі функціонування парламентської опозиції: вестмінстерська модель (Велика Британія, Ірландія, Австралія, Канада, Індія, Нова Зеландія), французька модель (Франція),

німецька модель (Німеччина, Австрія), скандинавська модель (Данія, Норвегія, Швеція [12, с.8].

Дослідники виокремлюють також конфронтаційну та консенсусну моделі. Конфронтаційна модель представлена в системі владних відносин Великобританії, Ірландії, Австралії, Канади, Нової Зеландії та ряду інших держав. При конфронтаційній моделі політичну меншість інститується в системі влади - отримує доступ до багатьох державних посад, додаткове фінансування, постійну можливість просування своїх правотворчих альтернатив і інші конституційно-правові гарантії. Це, однак, не означає, що політична опозиція знаходиться буквально в конфронтації з іншими суспільно-політичними силами. Конфронтаційна модель ґрунтується на історичній традиції – підтримання політичної конкуренції і прав меншості в системі влади за допомогою балансу суспільно-політичних сил, що традиційно склалися. Конфронтаційна модель, як відзначає В.Бусленко, “будується на засадах, що уряд та опозиція становлять дві сталі постійно конфліктуючі політичні сили... Їхні стосунки побудовані на трьох таких підходах: конкуренції з метою здобуття влади; толерантності в часі її реалізації; зміни представників влади в період загальних виборів” [4, с. 74].

За таких умов, парламентська опозиція (меншість) займає протилежну до більшості, позицію та мету, що влада, що опозиція, прагнуть нав'язати власне бачення розв'язання тієї чи іншої проблеми та досягти за рахунок суперника власної цілі. Така система взаємовідносин характеризується ультиматумами, взаємними звинуваченнями. Конфронтаційними виступають, як правило, дії деструктивної опозиції, що, в свою чергу, веде до дестабілізації в цілому суспільстві. Шумпетер Й. з цього приводу відзначав, що “прихильники уряду мусять погодитися на його провідну роль і дати йому змогу розробляти й здійснювати власну програму, а опозиція повинна визнати лідерство свого «тіньового кабінету» та дати йому можливість вести політичну війну в межах певних правил” [15, с. 483].

Консенсусна ж модель базується на співробітництві (частковому включенні представників опозиції до реалізації влади), врахуванні інтересів обох сторін, прагненні розв'язати конфлікти. Коопераційна модель сприйнята скандинавськими країнами, Грецією, Португалією, Іспанією і ін. Коопераційна модель опозиційної діяльності не орієнтована на формально-юридичне визнання політичної меншості і його вбудованість у систему влади. Тут регулювання опозиційної діяльності розвивається по шляху встановлення додаткових гарантій свободи слова та організаційних можливостей відкритого опонування владі усіма, хто не згоден з державною політикою. Разом з тим в регламентах роботи представницьких установ можуть встановлюватися конституційно-правові гарантії діяльності парламентської опозиції, як наприклад, в сучасній Німеччині [6]. Така модель, як правило, притаманна для відносин поміркованої частини опозиції та влади(уряди меншості, що зацікавлені в підтримці, або ж великі коаліції) та виникає за умов чіткого усвідомлення спільних інтересів на благо розвитку держави [8, с. 40].

Дуже часто функціонує так званий змішаний тип взаємодії влади та опозиції, який враховує окремі аспекти конфронтаційної та консенсусної моделей. У парламентах країн Західної Європи, конфлікт між більшістю та опозицією, є звичним явищем, однак, варто наголосити, що вони обумовлені державними чи суспільними інтересами, а не особистими [13, с.17]. У рамках цієї моделі опозиційні сили беруть активну участь в формуванні порядку денного, формують публічну політику, а також беруть участь у вирішенні актуальних суспільно-політичних проблем. Дана модель може бути реалізовано тільки при наявності сценарію $A = B$, при якому влада і опозиція мають приблизно рівні ресурси. Друга модель – патерналістська взаємодія. У рамках цієї моделі, взаємодія заснована на домінуванні влади, при сценарії $A \gg B$. Опозиція в обмін на політичну лояльність владних структур забезпечує їм певну підтримку. Тим самим інститути опозиції функціонують номінально, за фактом будучи підконтрольними владі. Основу цієї моделі становить перевага в ресурсах, який знаходиться на стороні діючої влади позбавляючи тим самим опозицію будь-яких важелів впливу на владу.

Третя модель - ігнорування. У рамках цієї моделі представники політичної більшості бачать в особі опозиції небезпеку для себе, і намагаються ускладнити їх діяльність або повністю їх ліквідувати, закрити. Найчастіше, в рамках цієї моделі міжнародне фінансування опозиції розглядається як перетворення цієї організації в «іноземного агента», що призводить до закриття подібної організації. У цій моделі є і зворотна сторона, коли, володіючи достатніми ресурсами, політична опозиція вступає у відкриту конфронтацію з владою, що часто призводить до зміни політичного режиму. Таким чином, ця модель може існувати при двох сценаріях, коли влада і опозиція володіють приблизно рівними ресурсами і коли перевага знаходиться на боці опозиційних сил.

Конфлікт інтересів (на парламентському рівні) в демократичному суспільстві передбачає наявність конкретних суб'єктів: депутатів, політичних партій, блоків, партійних фракцій, груп [7, с. 57].

Завдання опозиції полягає в критиці (але така критика має обов'язково бути обґрунтованою) уряду та парламентської більшості, яка підтримує політику уряду та пропозиції альтернативних шляхів розвитку суспільства. Дослідники виокремлюють й такі форми взаємодії: через формування так званого «тіньового уряду», залучення до управлінських процесів, вплив на формування порядку денного, однакової, із представниками провладних сил, доступ до вираження думок в парламенті і ЗМІ, представлення альтернативних програм розвитку суспільства, фінансова підтримка з боку держави, отримання необхідної інформації щодо діяльності органів влади [2].

Найбільш результативною і показовою є участь опозиційних структур в електоральних кампаніях. Вона, на відміну від владних структур, не має можливості застосування так званого «адміністративного ресурсу», проте, опозиція організована і має чіткі політичні інтереси, для реалізації яких прагне здійснювати активну роботу зі своїми потенційними виборцями [1, с. 52].

Отже, взаємовідносини між владою і опозицією в країнах Західної Європи організаційно оформлюються відповідно до моделей. Їх репрезентують країни із сталою, демократичною традицією, тому, між владними структурами і опозицією відбуваються конструктивна співпраця. Влада реалізує стратегію та тактику розвитку суспільства, а опозиція узгоджує та представляє інтереси певної частини суспільних верств, здійснює контроль над владою та пропонує альтернативні шляхи в рамках, передбачених конституційними нормами. І навіть конфронтація у представницьких органах влади має творчий характер і сприяє подальшому стабілізаційному розвитку держави, або ж її модернізації.

Література

1. Асланян Г. Британський парламент: історія і сучасність. *Часопис Парламент*. 2001. № 6. URL: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=99&iar_id=47&as=2
2. А як у них? Взаємодія парламентської опозиції з урядом. URL: <https://rada.oporaua.org/analitika/a-iak-u-nykh/13981-a-iak-u-nykh-vzaiemodiia-parlamentskoi-opozytsii-z-uriadom>
3. Аристотель. Сочинения : в 4 т. АН СССР, Ин-т философии. Москва. 1975–1983. Т. 1 : Метафизика; О душе, 1975. 550 с.
4. Бусленко В. Конфліктний характер взаємовідносин між владою та опозицією в Україні: причини та політичні наслідки. *Studia Politologica Ucraino-Polona* / Інститут держави і права імені В. М. Корецького, Польська академія наук і мистецтв. Житомир-Київ-Краків: ФОП Євенок О. О., 2015. Вип. 5. С. 73–79.
5. Ільницька У. Парламентська опозиція як інституційний аспект контрольної функції парламенту. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. Вип. 23. С. 76–84.
6. Конституційне право зарубіжних країн / За заг. ред. д. ю. н., проф. А. В. Малько. Київ. 320 с. URL: http://studme.com.ua/103102084435/pravo/parlament_velikobritanii_vnutrennyaya_organizatsiya_polnomochiya.htm#91
7. Литвин В., Нечипоренко Г. Політична опозиція. Деякі аспекти світового досвіду та сучасної української практики. *Політика і час*. 1994. № 1. С. 51–62.
8. Політична опозиція: навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Гошовської, К. О. Ващенко, Ю. Г. Кальниша. Київ: НАДУ, 2013. 208 с.
9. Політологічний енциклопедичний словник. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
10. Поршаков С. Политическая оппозиция в странах Запада (некоторые закономерности и особенности функционирования). *Мировая экономика и международные отношения*. 1993. № 3. С. 35–48.
11. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи : монографія Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 391 с.

12. Рудич Ф. М. Політична влада та опозиція в Україні: спроба політологічного аналізу *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Вип. 2. С. 5–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2015_2_4

13. Статус опозиції: вітчизняний та зарубіжний досвід, рекомендації: інформаційно-аналітичне дослідження. Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2006. 34 с.

14. Ткаченко Т. Опозиція як політичний інститут і форма суспільного протесту. *Політичний менеджмент*. 2007. № 5. С. 40–45.

15. Шумпетер Й. Елітарна демократія і теорія конкурентного лідерства. Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 467–485.

Ткаченко Ганна Юрївна

студентка Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Науковий керівник:

Козинець Інна Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії і педагогіки

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

(м. Дніпро, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [3 с.25].

Мета інклюзивної освіти – розбудова інклюзивного суспільства, що дозволяє кожному, незалежно від віку й статі, етнічної належності, здібностей, наявності або відсутності особливостей у розвитку, брати участь у житті суспільства й робити свій внесок в його розвиток [1 с.50].

На нашу думку, ціль інклюзивного навчання полягає в організації якісної освіти дітей з будь-якими відхиленнями у здоров'ї. Нині багато навчальних закладів не пристосовані для дітей з опорно-рухливими відхиленнями. Наприклад, діти, що у інвалідному візку не можуть навчатися в навчальних закладах через відсутність ліфтів чи пандусів.

Цю проблему розглядав Ігор Гевко у своїй статті «Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку». Він пише: «Для України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що знаходиться на стадії